

**Libretto - Şah Abbas və Xurşid Banu
4 şəkili, 4 pərdəli opera (1912)
Üzeyir Hacıbəyov**

Mənbə: Üzeyir Hacıbəyovun irsinə həsr olunmuş HAJİBEYOV.com saytı.
© 2002 Azerbaijan International
Mətnin yığılması: Aynurə Hüseynova
Vebmaster: Arzu Ağayeva

İştirak edirlər

Şah Abbas—35 yaşında
Vəzir—50 yaşında
Birinci əyan
İkinci əyan
Üçüncü əyan
Dördüncü əyan
Beşinci əyan
Nökər
Oduñçu
Oduñçunun birinci oğlu
Oduñçunun ikinci oğlu
Xurşid—odunçunun qızı, 20 yaşında
Məstavər—aşbaz
Dostəli—şiraz əhli
Divanə
Birinci məhbus
İkinci məhbus
Üçüncü məhbus
Dördüncü məhbus
Beşinci məhbus
Birinci keçəçi
İkinci keçəçi
Üçüncü keçəçi

10 nəfər şiraz əhli
Qoşun və başqaları

Birinci Pərdə

Meşədə vaqe olur. Müqəddimə çalındıqdan sonra pərdə qalxır. Odunçu öz iki oğlu ilə odun yığırlar.

Odunçu (rast üstə):

Məsəl vardır deyərlər ki,
Çəkən zəhmət, yeyər balı;
Çəkib zəhmət, nə bal gördüm,
Nə oldum eyşdən hali.

Musiqi

Bu nə gündür, nə dirlikdir
Ki, heç bir istirahət yox;
Pulum yoxdur, malım yoxdur,
Evim bomboş, içi xali.

Musiqi

Birinci oğlu:

Nə bədbəxtin biriymişsən,
Bizi həm eylədin bədbəxt;
Nə busət basmış hər yanı,
Məişətimiz keçir çox səxt;

Musiqi

İkinci oğlu:

Bizi insan bilən yoxdur,
Deyən yoxdur ki, kimsən sən;
Nə zillətdir, nə möhnətdir,
Buna bais, bəli, sənsən!

Musiqi

İkisi bir yerdə:

Neçün oldun odunçu sən?

Odunçu: Kim? Mən?

Oğlanları: Bəli sən!

Odunçu: Babam kimmiş?

Oğlanları: Odunçuymuş!

Odunçu: Atam kimmiş?

Oğlanları: Odunçuymuş!

Odunçu: Özüm kiməm?

Oğlanları: Odunçusan

Odunçu və oğlanları (bir yerdə): Biz, siz!

Odunçu: Siz də odunçu oğlu odunçudunuz!

Musiqi. Təsnif

Üçü bir yerdə:

Gündə odun yığmaq oldu bizə sənət,
Özgə çəkir ləzzət, qaldı bizə möhnət.
Gərçi əzab çoxdur, evdə çörək yoxdur;
Evdə çörək yoxdur, amma əzab çoxdur.

Musiqinin üsuluna (taktına) müvafiq odun yarırırlar və balta endikcə onlar hey edirlər—hey! altı kərədir, sonra yenə oxuyurlar.

Gündə odun yığmaq oldu bizə sənət (və ilaxır)
Ay, hay... odunçuluq oldu bizə sənət!

Baltaları yerə qoyub, hərəsi bir yerə yığılıb yatırırlar. Musiqi çalır. Pərdə dalından Xurşid oxuyur.

Xurşid (bayatı üstə):
Yaz gəldi, gül açıldı,
Çəmən çölə saçıldı;
Könlümdəki yaram da
Qızıl gül tək açıldı

Musiqi. Xurşid səhnəyə gəlir.

Xurşid:

Bülbül oxur nəvasın,
Nəğməsinin nəvasın;
Kimdən sorum, ay allah!
Mən dərdimin dəvasın.

Musiqi çalır. Xurşid oynayır. Bəədə odunçu və oğlanları oynayırırlar.

Odunçu (şur üstə):

Xurşid, nə xürrəmsən, guya ki qəmin yoxdur.

Birinci oğlu:

Xurşid nə bilsin ki qəm-qüssə nədir?

İkinci oğlu:

Toxdur. Ac olsa bilərdi ki, dərd və qəmimiz çoxdur.

Xurşid (simayi-şəms üstə):

Qəm nədir, qüssə nədir, bil ki, xəbər daram mən,
Nəyə lazımdır olaq dərd-qəmin həmmali;
Halbuki xaliqi-sübhan yaradıbdırsa qəmi,
Onu rəf etməyə də həqq yaradıb bir hali;
İstiqamətdir adı o halın.

Odunçu və oğlanları (təsnif üstə):

Pəh, pəh, pəh!..

Günüz axşama qədər işləyirik heyvan tək, (2 dəfə)

Hər səhər hey, hər səhər hey, hər səhər hey!..

Çüçü-çüçü, tokkuşçu, çüçü-çüçü, tokkuşçu!

Çü, çüçü, çüçü, tokkuşçu!

Belədir dirliyimiz, belədir dirliyimiz!

Musiqi**Xurşid (şur üstə):**

Eşitməyibsinizmi ki, bir nəfər odunçu Hatəmi-Taiyə nə dedi?

Təsnif

Hər ke nan əz əməli-xiş xorəd,

Musiqi

Hər ke nan əz əməli-xiş xorəd,

Minnət əz Hatəmi-Tai nə bərəd!

Musiqi

Minnət əz Hatəmi-Tai bərəd!

Hamısı bir yerdə:

Hər ke nan əz əməli-xiş xorəd, (2 dəfə)

Minnət əz Hatəmi-Tai nə bərəd! (2 dəfə)

Musiqi

Şeypur səsi gəlir; bunlar qorxu ilə qulaq asırlar.

Birinci oğlan (qışqırır):

Durun qaçaq, yəqin padşah ova çıxıbdır!

Xurşid:

Qorxmayın, dayanın görək!

Yenə şeypur.

Oğlanlar: Vallah durun qaçaq, bizi öldürərlər!

Xurşid: Heç qorxmayın və dayanın!

Marş səsi gəlir, qoşun əhli cərgə ilə girib düzülür. Şah Abbas daxil olur. Bu əsnada qoşun və sair əyan oxuyurlar:

Marş

Hamı:

Çox ömr etsin bu şahımız,
Dadına yetsin allahımız.
Qalib gələsən sən düşməne,
Olmasın asi bir kimsənə.
Ey padşah, sən çox yaşa, (2 dəfə)
Sən çün ədalət padşahısan,
Bizlərə, ey şah, eylər mərhəmət!

Musiqi

Şah Abbas:

Əskərlərim, çox razıyam, (vəzirə)
Məndən cəmi qoşun əhlinə razılıq et.
Hər bir nəfər bilsin bunu:
Padşahı onlara eylər mərhəmət;
Ta heç kəs heç bir kəsi
İncitməsin, ta zülm olmasın.
Zalimlərə zülm eləyəyəm,
Qoy cümlə bilsin əmrimi.

Hamı:

Yaşasın padşah! (səkkiz dəfə)

Musiqi. Qoşun çadır qurmağa məşğul olur.

Şah Abbas: (Xurşidə baxır. Rast üstə.)

O qız kimdir?

Vəzir:

Oduңcudur.

Şah:

Ağıllıdır, yəqin o qız, özü də çox gözəl qızıdır.
Nə dersən, bax: hərəmxanə eylər bunu qəbul, ya yox?

Vəzir:

Əgər iradəyi-şahanə iztiza etsə,
Kimin sözü ola bilər.

Şah (təsnif üstə):

Yəqin o şəxs atasıdır,
Çağır onu gəlsin!

Musiqi. Vəzir odunçuya tərəf gedir.

Vəzir (rast):

Ey şəxs, səni padşah
Çağırır, irəli gəl!

Musiqi. Odunçu gəlir; odunçunun oğlanları qorxularından bərk titrəyirlər.

Birinci oğlan (ağlamsınaraq):

Dedim sizə durun qaçaq!

Musiqi.

Şah (odunçuya): Sən kimsən və nəçisən?

Odunçu: Padşah sağ olsun, sənin nökrin odunçudur!

Şah: O qız sənin nəyindir?

Odunçu: Kənin mənim evladımdır.

Şah (təsnif): Sənin qızın, razısanmı, mənə hərəm olsun?

Musiqi

Tez söylə!

Odunçu (rast):

Padşah, əgər öldürtməliyəmsə öldürt!

Şah:

Eşit, gör nə deyirəm? Sənin qızını almaq istəyirəm, nə deyirsən, razısanmı?

Odunçu: Buyur boynumu vursunlar, günahım varsa sən yaxşı bilirsən.

Şah: Nə axmaq kişidir.

Vəzir: A kişi, padşahın iradəsi budur ki, sənin qızımı alsın, razısanmı? Söylə!

Odunçu: Əşhədi-la-ilahi-illəllah və əşhəd....

Şah: Burax bu divanəni, oğlanlarını buraya çağır!

Musiqi. Vəzir gedir.

Vəzir: Gəliniz padşahın hüzuruna!

Oğlanlar ikisi də (ağlaşır qışqırırlar): Axı bizim günahımız nədir; bizi öldürsünüz?! Padşah, bizi başına çevir, öldürmə! Padşah, qurban olaq, bizi öldürmə!

Şah (qeyz ilə):
Qoy dursun! Çağır gəlsin qızı!

Qızı çağırır. **Musiqi**

Şah (qıza):
İradəm var səni almaq,
Hərəmlər içrə yer tutmaq,
Sənə layiq görülsə gər,
Ona razı olarsanmı?

Xurşid (kamali-cürət ilə): Yox!..

Şah (boyük qeyz ilə): Cəllad!..

Cəllad gəlib qılıncı siyirib hazır durur. Odunçu və oğlanları bir-birindən tutub, bərk titrəyirlər. Hamı sakitdir. Xurşid kamali-cürət ilə padşaha baxır, musiqi çalır.

Vəzir (padşaha xitabən, bayatı-şiraz):
Sən şücaətdə və qüvvətdə ki, məşhuri-cahansan,
Həm ədalətdə də, söz yox buna, mərufi-zamansan!
Nə ki, vardır həmə larzandı qabağında sənin,
Cürət etməz ola bir kimsə müxalif əmrin.
Lakin ey şah, azalmaz zərrə qədər şanın gər
Dinləsən sən bu qocalmış vəzirin nitqin əgər!

Şah: Söylə görək!

Vəzir:
Bu qızın cürət ilə yox deməyi heyrətimə oldu səbəb;
Bir soraq ki, səbəbi-yox deməyə nəydi əcəb!

Şah: Bil görək!

Vəzir:

Söylə, doxtər, necə cürət edibən yox dedin!
Padşahın bu sualını belə rədd etdin!
Şübhəsizdir ki, səbəb var sənün cürətinə;
Söylə sən ol səbəbi, qıyma, qızım, gəl özünə!

Musiqi**Xurşid** (təsnif):

Cürətimin sirrini mən söyləyim, bil, ey vəzir! (2 dəfə)
Ta ki, olsun, ta ki, olsun qoy əyan dil, ey vəzir! (2 dəfə)
Heç bilirmi bir peşə padşahın, ey vəzir! (2 dəfə)
Gər peşəsi olmasa, bil, getməyəm mən heş kəsə. (2 dəfə)

Musiqi

Bil ki, insanın əgər ki, heç bir peşəsi olmasa, (2 dəfə)
Dar dünyada yaşamaq olur müşkül, ey vəzir! (2 dəfə)
Heç bilirmi bir peşə padşahın, ey vəzir! (2 dəfə)
Gər peşəsi olmasa, bil, getməyəm mən heş kəsə. (2 dəfə)

Hamı (qızdan başqa):

Padşaha heç yararmı olsun onun peşəsi,
Bunca dövlət tam onundur, həm doludur xəznəsi!

Xurşid:

Xah gədadır, xan, bəydir, padşahdır hamısı,
Olmalıdırlar hərəsi bir peşənin sahibi!

Musiqi. Padşah fikrə gedir.

Şah (rast üstə): Bu söz mənə xoş gəldi. Nə dersən, vəzir, yararmı ki, mən də bir peşə sahibi olam?

Vəzir: Padşah sağ olsun! Əgər sən bir sənət və peşə bilsən, sənün şanın daha da uca olar!

Şah: Ey ağıllı qız, gəl yanıma. (Gəlir, əlini onun çiyinə qoyur. Odunçu və oğlanları sevindiklərindən ağlayırlar.) Vəzir, mənimçün hansı peşəni məsləhət görürsən?

Vəzir: Padşah sağ olsun! Keçəçilik sənəti çox yarar sənətdir.

Şah: Əmr olunsun bir keçəçi ustadı gəlib, mənə bu sənətə öyrətsin; (qıza) indi sən mənə gələrsənmi?

Xurşid: Bəli!

Vəzir: Padşahım, təzə sənətin mübarək olsun!

Hamı: Mübarək olsun, mübarək olsun!

Musiqi

Şah (təsnif):

Yəqin mənim bu peşəmdən camaata nəf var!

Hamı: Yəqin elədir!

Şah:

Keçəcəlik edərim mən, keçəçi şah ollam (2 dəfə)

Hamı:

Artar sənin qədrin

Baқи qalar əsərin!

Şah:

Keçəcəlik edərim mən, keçəçi şah ollam (2 dəfə)

Hamı:

Yaşa, yaşa, yaşa, şahım, ədalətin vardır. (2 dəfə)

Oduңcu qız sözü ilə sən olmusan keçəçi. (2 dəfə)

Xurşid:

Ey... allah eylər, allah eylər,

Biləsən sən, biləsən sən

Səmərin bu peşənin.

Hamı:

Çox yaşa şahımız!

Qalmasıң yerdə ahımız!

Şah:

Keçəcəlik edərim mən, keçəçi şah ollam (2 dəfə)

Hamı:

Keçəcəlik peşəsindən camaata nəf var!

Şah və qız: Var! (Zəngülə)

Hamı: Var!

Pərdə

İkinci pərdə

Padşahın otaqlarından birində vaqə olur. Müqəddimə çalındıqdan sonra pərdə qalxır. Şah Abbas və üç nəfər keçəçi keçə qayıрмаqla məşğuldurlar. Keçənin biri hazır olub bir miz üstünə sərilib, camaat tərəfindən görünür. O biri də fərş üzərində sərilib, ora-burası düzəldilməkdədir.

Şah Abbas (keçədən əl çəkib):

(Çahargah təsnifi)

Vaxt olar bir gün bu sənət

Edər mənə xidmət, edər mənə xidmət!

Ey xudavənda, sən eylə bir gün

Bu peşə mənə bir mədəd versin!

Musiqi

Çəkməyən zəhmət bilməz, ah!

Bu dünyada ləzzət.

Ey xudavənda, sən eylə bir gün

Bu peşə mənə bir mədəd versin!

Şah (çahargah):

Xurşid ilə əhd edib, sərf eylədim bir müddəti

Eylədim kəsfi-məharət öyrənib bu sənəti;

Mən hələ bir mənfəət görməmsə heç bu peşəmdən,

Könlümün şad olduğun hiss eylərəm mən dəmbədəm.

Musiqi

Vaxt olar bir gün bu sənət göstərər öz xidmətin,

Onda mən artıraram Xurşidimin izzətin,

Artırıb cahı-cəlalın, izzətin mən ol zaman

Xurşidi arvadlar içrə eylərəm şahı-zənan!

Musiqi. Müxalif guşəsi.

Qoy odunçunun qızı (yada salın ol halını)

Sayəsində ağlının tutsun məqami alini.

(Enir çahargaha)

Ağa ilə şöhrət tapar zillətdə qalmış bir gəda,

Nikbəxtidir ol kişi kim, əqli vermişdir xuda.

Şah bu sözləri oxuyarkən keçəçilər əllərindəki keçəni yumuralıyıb hazır edirlər. Sonra şah bu sözləri qurtaran tək zeyldəki təsnifi oxuya-oxuya keçə təpirilər, ayaqlarını (takt ilə) vururlar.

Hamı bir yerdə(təsnif):

Vaxt olar bir gün bu sənət

Edər şaha xidmət, edər şaha xidmət!

Ey xudavənda, sən eylə bir gün
Bu peşə şaha bir mədəd versin!
Çəkməyən zəhmət bilməz, ah!
Bu dünyada ləzzət, bu dünyada ləzzət!
Ey xudavənda, sən eylə bir gün
Bu peşə şaha bir mədəd versin!

Musiqi. Keçəçilər şaha baş əyib gedirlər.

Şah (rəhab):

Maldan, mülkdən qəni bir padşah
Keçəçilik sənətin etmiş özünə bir pənah!
Gör bunu ey, kibr ilə əshab sənətə baxan,
Bilginən kim, sənəti əzl bilən eylər günah.

Musiqi

Peşədir, hər bir kəsin dərd-qəmin az eylər,
Sevdiyi peşəylə insan hər zaman naz eylər;
Peşə ilə hər nəfər öz işlərini saz eylər,
Peşəsi olmazsa insanın olar ömrü təbah.

Musiqi. Xurşid daxil olur.

Şah (təsnif):

Xurşid, əhdimə yetdim,
Keçəçilik mən etdim!
Bil kim, sənə söz verdim,
Durdum sözümün üstə. (2 dəfə)

Musiqi

Bir bax, budur keçələr,
Zəhmət çəkib gecələr,
Bu sənəti öyrəndim;
Durdum sözümün üstə. (2 dəfə)

Musiqi. Xurşid keçələrə tamaşa edir.

Xursid (bayatı-kürd):

Ey şahı-dövrən,
Sən mənim tək naçizin nitqin əcəb təqdir edib
Keçəçilik sənətin öyrənməyi tədbir edib,
Xəlvə ara timsal olub, sənətə etdin ibtida;
Bunun nəticəsidir ki:
Məmləkətdə şöqv edibdir sənətə xan və gəda!

Şah:

Dövlətə etmiş olubsan sən böyük hər xidməti,
Cəhd edib dövlətə təşviq eləyəyəm mən bu sənəti.
Şükr allah, mən düçar oldum sənə, ey Xurşidim!

Çünki bu zamanda:
Tapmaq olmaz arvadı həm ağı olsa həm surəti!

Xurşid:

Bir söz idi mən dedim, sən də ona etdin əməl,
Bəlkə biz bir gün görərik gər aman versə əcəl,
Kim bu sənət göstərər bundan göyük bir xidməti,
Həm onunla sənətin artar bütünlük izzəti.

Şah:

İndi sən söylə mənə, ey Xurşidim, doğru danış,
Ol zaman kim, meşədə mən sənle oldum tanış,
Mən səni görcək məhəbbət atəşi qəlbimdə oldu şöləvər,
Ol zamandan get-gedə eşq atəşi tosi edər;
Söylə indi bir mənə, sən de sevirsənmi məni?
Sevməyirsənsə bu gün azad etdirərəm səni!

Musiqi. Xurşid başını aşağı salıb dayanır, şah ona baxır, bəədə Xurşid birdən:

Xurşid (qatar)

Ey şahı-dövrən, səni mən ol zamandan sevmişəm,
Sevgimin üzrə bu gün dərgahinə mən gəlmişəm.
Ya dirilt, ya ki məni öldür, özün bil, ey şahım!
Mən ki, öz qəlbimdəki hissi məhəbbət bilmişəm.

Şah:

Sevmişəm, billah, səni, bil, ey gözüm!
Sən mənə yar olginən, budur sözüm!
Şah sözü olmaz yalan, ey Xurşidim!
Xurşidim sən həm məhim, həm yulduzum!

Xurşid:

Talemin ulduzu şölə saçıb hər bir yana,
Yetmişəm axırda can tək sevdiyim mən bir cana.
Ol qədər eşqin həvasi məst edibdir kim, məni,
Ləzzət ilə eyləyirəm mən canımı qurban ona.

Şah:

Gəl yanıma, Xurşidim, eylə hekayət eşqdən,
Burda yoxdur heç kəs, bir sən isən, bir də ki, mən!
Bil qənimət fürsəti, gəl et mənə izhari -eşq;
Yanıma gəl, Xurşidim, gəl, gəl, gəl, ey nazik bədən!

Musiqi. Xurşid və şah qolboyun olub oturlar.

İkisi bir yerdə:

Və nə xoşdur yar ilə söhbətü saz eləmək,(2 dəfə)

Söyləyib eşqin sözün, işvə ilə naz eyləmək.

Musiqi. Bir qədər qolboyun oturub qalırlar; bəədə musiqiyə görə şah tez yerindən durub qapıya tərəf gedir: bu əsnada vəzir daxil olur.

Vəzir (çahargah): Ey şah-dövrən, Şiraz şəhərindən bir neçə nəfər növələrinizdən sizə şikayətləri var. İzn versəniz içeri daxil olurlar.

Şah: Buyur daxil olsunlar. (Xurşidə) Xurşid sən burda qal.

Şiraz əhlləri daxil olub, təzim edirlər.

Şah: Vəzir, rəiyyətimin şikayəti nədir?

Vəzir: Padşah sağ olsun! Əhvalatı mənə nəql edibdirlər, izn versəniz, nəql edəyəm.

Şah: Söylə!

Vəzir: Əlhəq, bunların söylədikləri qəribə bir əhvalatdır. Şiraz şəhərində, budur, beş aydır tamamdır ki, bir əcibə hadisə üz verməkdədir; şəhər əhlindən iki yüzdən artıq nəfəri səhər evlərindən çıxıb, daha geri qayıtmayıbdır. Məlum deyildir ki, onlara nə olubdur, əlli-ayaqlı itibdirlər.

Şah: Hamısı birdən?

Vəzir: Xeyr, padşah, bir gün biri, sabah beşi, biri gün üçü, qərəz, bu nəhv ilə. Sahirlər, münəccimlər dəxi bu barədə heç bir söz deyə bilməyirlər; odur ki, indi şəhər əhli vahimə içinə düşübdür, bilmək olmuyur ki, bu nə sirrdir.

Şirazlılar (təsnif):

Ey padşah, səndən əlac,
Səndən əlacı olsa, bu təhlükə
Bəlkə rəf ola, bəlkə dəf ola!
Yoxsa başqa yoxdur heç bir əlacı,
Bu sirri bil, rəhm eylə sən,
Rəhm eylə, ey şah, bu zülmü aç,
Bu zülm əgər rəf olmasa,
Sən bil, yəqin kim, şuriş düşər!
Xəlvə ağlaşır, şivən qopur, (2 dəfə)
Arvad-uşaq qatışır bir-birinə. (2 dəfə)

Musiqi. Padşah firkrə gedir.

Ey padşah, səndən əlac,
Səndən əlacı olsa, bu təhlükə
Bəlkə rəf ola, bəlkə dəf ola!

Yoxsa başqa yoxdur heç bir əlacı!

Şah (çahargah): Siz gedin, mən əncam çəkərəm! Qoy camaat sakit olsun.
(Onlar gedirlər. Vəzir qalır) Vəzir, bu çox qərribə işdir, yəqin burada bir hiylə vardır. Mən daha dayana bilmərəm, əmr et mənim dərviş libasımı gətirsinlər, mən gedirəm!

Vəzir: Padşah sağ olsun! Olmazmı ki, sizin əvəzinizə mən gedim, bu işi yerində təhqiş edim.

Şah: Yox, yox! Özüm getməliyəm, sən əmrimi yerinə yetir.

Vəzir: Borcumdur (deyib çıxır).

Musiqi. Padşah fikirdə.

Xurşid (şüştər):

Canıma saldı vahiməni böylə səfər,
Qorxuram, bundan yetə haşa bu cana bir xətər.
Ey şahim, nolar ki, həm mən də gedim sənle belə,
Ta ki, canın hifzin çün öz canım edim sipər.

Şah:

Qorxma, Xurşidim mənim, bunca səfər çox görmüşəm,
Qorxmayıb düşməni qabağında hələ tək durmuşam.
Allah eylər ki, bu işi təhqiş edib tez qaydaram,
İstərəm kim, qalmasın bu zülmdən heç bir əsər!

Musiqi. Vəzir və qulam əlində libas daxil olurlar.

Şah (geyinə, geyinə, çahargah-tihur ilə):

Mən heç vəqt razı olmaram ki,

Musiqi

Mənim məmləkətimdə zülm olsun.

Musiqi

Vay olsun zalimlərin halına
Ki, mənim rəiyyətini incidirlər;

Musiqi

Kökündən, kökündən qazıyacağam zülmü.

Musiqi

Vəzir, dövlət ümuri yenə sənə qalır; hər bir əmri layiqincə yerinə yetirərsən və bir də bu Xurşid mənim gəlinimdir, ona hörmət olunsun və mən gəlinə mənim imarətimdə ona xüsusi yer verilsin. İndi mən gedirəm; hələ kim, xudahafiz! (tələsik gedir).

Pərdə

Üçüncü Pərdə

Birinci şəkil

Şiraz şəhərinin böyük bir bazarında vaqə olur. Səhnənin sol tərəfində aşpaz Məstavərin dükanı görünür. Məstavər dükanın qabağına yığılmış olan adamlara xörək satır; o biri tərəfdə cürbəcür dükanlar vardır; bir tərəfdə qaraçılar oynayır. Müqəddəmədən sonra pərdə qalxır. Qaraçı qızı oynayır. Böyük qaraçı oxuya-oxuya qaval vurur. Sair qaraçılar da yerində oxuyurlar.

Musiqi

Qaraçı (qaval vura-vura):

Gəl yanıma, gözüm, mən sənə qurban!

O birilər:

Gəl, yarım, mən ölləm, gəl, canım, mən ölləm!

Qaraçı:

Gir qoynuma, özüm mən sənə qurban!

O birilər:

Gəl, yarım!.. (və ilaxır)

Qaraçı:

Eşitmişəm sənin özgə yarın var!

O birilər:

Ay balam, mən ölləm, ay yarım, mən ölləm!

Qaraçı:

Sənin həmi gülün, həmi xarın var!

O birilər:

Ay balam, mən ölləm!.. (və ilaxır).

Musiqi. Adamlar buraya yığılırlar.

Qaraçı:

Bir ala göz, uzun boylu (2 dəfə)

Dərdimə dərman eyləməz!

Nazlı balam, bircə nolu,

Bizim çəməndə gəlib gəz! (2 dəfə)

Eşqin oduna yanaram, (2 dəfə)

Dərdimə dərman eyləməz!
Gah sönərəm, gah yanaram,
Mən yazığam, rəhm elə bəs. (2 dəfə)

Musiqi

Qaraçı qavalı açıb, pul yığır; bu əsnada Şah Abbas dəviş libasında olaraq buraya daxil olur. Şəhər əhlindən Dostəlinin qaraçılara acığı tutur.

Dostəli (şur üstə): Bu nə şadlıqdır yas günündə? Şəhərin tam yarısı matəmə batıb, amma siz burada şadlıq edirsiniz. Hələ bizdən pul da istəyirsiniz; doğrudan da ki, qaraçısınız.

Musiqi. Qaraçılar çıxıb gedirlər.

Şah Abbas (Dostəliyə):

Söylə görüm nədir bu yas və matəmə səbəb nədir:
Nə olub, məyər nə bədbəxtlik üz veribdir?

Bir dəstə adam bunların başına yığılır.

Dostəli: Ağa dəviş, görünür ki, sən buraya təzə varid olubsan. Tamam neçə aydır ki, şəhərimizin adamları itib yox olur. Bilmək olmur onları kim oğurlayır.

Dəstə: Doğrudur.

Dostəli: Bir çox külfət sahibsiz, atalar oğulsuz, bacılar qardaşsız qalıb, ah nəva edirlər!

Dəstə: Doğrudur.

Dostəli: Bu sirdən hek kəs əyan ola bilmir; hərgah cadugərcəsinə bu sirri faş et.

Dəstə: Faş et, ağa dəviş, faş et!

Musiqi. Divanə gəlir, o da qulaq asır.

Şah: Bir də mənə söyləyin görüm, bu kimin dükanıdır və nə dükandır ki, hər kəs ora yüyürür?

Dostəli: Yazıq dəviş, görünür ki, sən Məstavərin ləziz təamından yeməmişən.

Dəstə: Yazıq!

Dostəli: Məstavər bir aşpazdır ki, onun kimi ləziz təam bişirən heç Şah Abbasın sarayında da yoxdur.

Dəstə: Yoxdur!

Dostəli: Onun məharəti qabagında heç aşpaz davam edə bilməyib, cümləsi dükanlarını bağladılar. Hərgah ləziz təamdan mərhum olmaq istəmirsənsə sən tez ol get, ondan xörək al ye. Tez get, yoxsa dükanını bağlar, axşamdır.

Dəstə: Tez ol, ağa dərviş, tez get!

Musiqi. Hamı dükanlarını bağlayıb, bura yığılır.

Divanə: Ha, ha, ha! Tez get ağa dərviş, tez get! (Şur) Heç bilirsinizmi ki, Məstavər sizə nə yedirir, ey mənə divanə deyib özləri məndən divanə olanlar?

Dəstə: Bu nə deyir?

Divanə: Mən onu deyirəm ki, Məstavərin sizə yedirdiyi nədir, bilirsinizmi?

Dəstə: Ləzzətli təamdır!

Divanə: Ha-ha-ha! Ləzzətli təam!.. Tez get, ağa dərviş, tez get. Ey divanələr, Məstavər sizə insan əti yedirir, insan!..

Dəstə: Xamuş, bu nə axmaq sözdür!

Dostəli: Doğrudan da ki, divanəsən!

Divanə: Bəli, divanəyəm, amma, sizdən ağıllı divanəyəm! Məstavər ağamları oğurlayıb başını kəsir və ətini sizə yedirir... Tez get, ağa dərviş, tez get!..

Dəstə (əl çala-çala): Ay dəli, şəpəli, ay dəli şəpəli, çıx bala-bala get!

Musiqi. Divanə gedir, bir neçə saniyədən sonra dəstə dəxi dağılıb, səhnədə bir Şah Abbas və bir də Məstavər öz dükanında qalır.

Şah: Dəlidən doğru xəbər... Bu divanənin sözü o ağıllıların sözündən daha əhəmiyyətlidir. Doğrudan da bu aşpazın ləzzətli xörəkləri mənə şübhəyə salır. G edim bir onun yanına...Nə cəllad sürətli adamdır!

Musiqi. Məstavərə yaxınlaşır.

Şah:

Şöhrəti tutmuş bu şəhəri namın,
Tərif eylər hər kəs sənin təamın;
Mən binəva dəxi çox arzuməndəm ki, sənin
Ləziz təamından dadmış olam.

Musiqi

Məstavər (göz altı ilə şaha baxır):
Doğrudur, ağa dərviş, doğrudur.
Bəs gerek səni qonaq edim mən! (kənara)
Cəngimə duşmüsən,
Çox əcəb gəlmisən!
(Ona)
Doğrudur, ağa dərviş, doğrudur!
Bəs gerek səni qonaq edim mən!
Keç bəri. Gəl bəri, bir az bəri, bir az daha
İrəli... Ha-ha-ha!

Bu halda şah durduğu yerdə yerin içinə gedir, ha gücənir ki, yuxarı çıxsın olmur.
Axırda bir quyuya düşən kimi yox olur. Oh!... Ha-ha-ha! (mühib bir qəhqəhə)

Pərdə

İkinci Şəkil

Bir zirzəmidə vaqə olur. Qaranlıqdır. Zirzəmidə Şah Abbasdan başqa beş nəfər məhbus dəxi vardır. Müqəddimədən sonra pərdə qalxır.

Məhbuslar (şaha; təsnif):
Bədbəxt dərviş, sən nə günahın sahibisən?
Məstavərin hiləsinə oldun nişanə!
Gəl ağlaşaq bəs, ağa dərviş, əhvalımıza,
Oldu bizə, ax, a yazıq, düşmən zəmanə!

Şah (şüştər):
Söyləyin bir dem mənə bu hilədən məqsəd nədir?
Çəkdiyimiz zəhmətə, dərdə, qəmə illət nədir?
Zindəyilk, ölməmişik ki, qəbrə salmışlar bizi,
Söyləyin, Məstavərə, aya, görək neylər sizi?

Məhbuslar (təsnif):
Bir-bir kəsəcək, ağa dərviş, bizi Məstavər.
Dünyada yoxdur, əcaba, bu“ca sitəmgər.
Ürban əti tək ətimizi doğram edəcək,
Ləzizi təamlar bişirib, xəlqə verəcək!

Şah (şüştər):
Ağlamaqla, ey rəfiqan, olmayır dərdə dava,
Qoymayaq Məstavəri versin bizə bunca cəfa,
Cəm olaq, həmlə edək, həbs eyləyək by zalimi,
Ta gerek ədli-ədalətlə ona olsun cəza!

Məhbuslar (təsnif):

Bu fikirdən gəl daşın, ey bixanə dərviş!
Nə qədər biz cəhd eylədik baş tutmadı iş!
On bir nəfərdik, ağa dərviş, etdik həmlə biz,
Olduq axırda, a yazıq, məğlub cümləmiz!

Şah (təsnif):

Nədir əlacı bu işin, bəs söyləyin siz (2 dəfə)
Göz görə-görə olalım qurban xəbisə?!
Ölmək gözəldir yaşamaq əgər bu isə.

Musiqi. Işıq görünür.

Məhbuslar (qorxu ilə):

Odur, gəlir!

Musiqi. Daha işıq

Odur, gəlir, odur, gəlir, odur, gəlir!

Musiqi. Qorxularından bir-birinə qısırlırlar.

Məstəvər: (daxil olur, əlində siyirmə xəncər və bilo): A!.. Xoş gördük, xoş gördük, qoyunlar, quzularım. Mən gəldim ki, ikinizi tutub kəsım xörək bişirim. (Musiqi) Xörək bişirim, yüyürün mənə sarı. (Onlar yüyürürlər.) Çəkilin dalı-dalı. (Onlar çəkilirlər.) Yüyürün mənə sarı, çəkilin dalı-dalı. Öyrənibsiniz qoçaqlarım, hay-hay.

Musiqi. Xəncərini itiləyir. Bunlar əllərilə üzlərini örtüb ağlayırlar. Şah Abbas mat və mütəhəyyir tamaşa edir.

Məstəvər: A!.. Mən çobanam, mən çoban, mən çoban, siz qoyun ! Mən çoban, siz qoyun; gəlin bəri qoyunlarım, Bir-bir düzülün; ən əvvəl sən, sən, sən, sən. Sonra da sən-sən-sən, ondan dan sən-sən-sən! Sonra da sən-sən-sən-sən! Axırda ağa dərviş! Tez olun! Gün keçdi, tez olun, gün keçdi, tez olun, çox gecdir gu gün!

Məhbuslar (yalvarırlar): Rəhm et, rəhm et, bizi öldürmə. (3 dəfə)

Məstəvər: A!.. Düzülün bir-bir, tez olun bir-bir, düzülün bir-bir, tez! Tez-tez-tez-tez! Mən gəldim ki, ikinizi tutub kəsəm, xörək bişirəm. (Musiqi) Yüyürün mənə sarı (onlar yüyürürlər) Çəkilin dalı-dalı (onlar çəkilirlər). Öyrənibsiniz, öyrənibsiniz, qoçaqlarım, hay-hay!..
(Xəncərini itiləyir)

Şah (öz başına; bayatı-şiraz): Taxtın tarac ola, ey şah, by zülmə bir çarən yox, gözün önündə olan zülmə şahidsən və zülm qurbanısan.

Məstavər: Tez düzülün!

Şah: Mən ölümdən qorxmuram, qorxum mənim bu zülmüdür. İntiqam almaq bu zülmədən gərək, zülmü tamam rəf eyləmək!

Məstavər: Tez düzülün!

Şah: Nə edim, nə çarə qılım, nədir dərmanı bu dərdin? Xəyal pəjmürdə, ağı tutqun, başımda huş pərişandır.

Məstavər: Tez düzülün!

Şah: Bari-ilahi, bu zehnimə bir fikir sal, eylə mədəd! Qoymayın bu zalimi töksün əbəs qanı yerə!

Məstavər: Tez düzül!

Şah (qışqırır): Tapdım, tapdım, keçəcəlik... Ey şəxs, (rast üstə) bir ləhzə dayan, sənə bir kəlmə sözüm vardır.

Musiqi. Məstavər qurbanını əlindən buraxıb.

Məstavər: Söylə!

Şah: Bu şəxsi qırıb, əbəs qan tökməkdə sənənin muradın dövlət qazanmaq deyilmi?

Musiqi

Məstavər: Əlbəttə, puldur!

Şah: Öylə isə, sən bizə bir ay möhlət ver, bir yol ilə sənə xeyli pul qazandıraram.

Məstavər: Nə sayaq?

Şah: Mən dərviş çox gözəl keçə qayıra bilərəm. Mənim keçələrimin qiyməti çox bahadır, sən bir iş eylə!

Məstavər: Nə iş?

Şah: Sən bazardan mənə yun al və keçəçi aləti al. Mən bir keçə qayıraram, bunlar da mənə kömək etsinlər.

Məstavər: Sonra?

Şah: Sonra sən o keçəni apar Şah Abbasın imarətinə və ver şahım vəzirinə, o sənə keçə əvəzində o qədər pul verər ki, bizim hamımızın bahası əvəzinə olar.

Məstavər: Mən razıyam, əgər vəzir pul verməsə?

Şah: O halda bizim qanımız sənə halaldır.

Məstavər fikrə gedir.

Şah (öz-özünə): İndi bütün ümidim vəzirin fərasətinədir. Yəqin keçəmi görüb, mənim xətdə olduğumu anlar.

Məstavər: Razıyam bu işə, amma gər...

Musiqi: Təsnif

Əgər görsəm yalan vardır sənin sözündə, dərviş,
Sən bil kim, əzab ilə kəsib çak eylərəm.

Musiqi

Mənəm Məstavər, ey dərviş, bunu əvvəlcə bil,
Mənə aldatmaq olmaz, bil, səni xak eylərəm.

Musiqi

Bütün Şiraz yığılsa gər bunu bilməz ki, mən
Kəsib insanları ondan da xörək eylərəm.
A! (Kadensiya; tez gedir.)

Məhbuslar (təsnif):

Ağa dərviş, allah səndən razı olsun,
Bu dünyada dərdin, qəmin az olsun!
Həmə vətəni hər bir karın saz olsun!

Şah: Xuda kərimdir, xuda!..

Pərdə

Dördüncü pərdə

Beşinci Şəkil

Şahın sarayında vaqə olur. Vəzir və beş nəfər əyan məclis qurubdurlar.
Müqəddimədən sonra pərdə qalxır.

Vəzir (çahargah): Tamam altı aydır ki, padşahdan bir xəbər yoxdur.

Musiqi

Çün nigaranam, çox pərişanam, çox da heyranam!

Musiqi

İkinci əyan: Dilim-ağzım qurusun, bəlkə padşahın başına...

Vəzir: Sus! Öylə söz demə, yoxsa camaat xəbərdar olsa haman dem şuriş düşər.

Musiqi

Üçüncü əyan: Mənim fikrimcə, hər halda vəliəhdi paytaxta çağırmaq lazımdır, yoxsa sonra gec olar.

Dördüncü əyan: Məncə, heç bir şey lazım deyildir; inşaallah, padşah tezlik ilə gələr. Bu qədər iztirab əbəsdir;

İkinci əyan: Xeyr, əbəs deyildir!

Dördüncü əyan: Xeyr, əbəsdir!

Üçüncü əyan: Heç əbəs deyildir.

Beşinci əyan: Əbəsdir, əbəsdir!...

Birinci əyan: Mən çox nigaranam!

Beşinci əyan: Mən heç də nigaran deyiləm!

Dördüncü əyan: Mən də nigaran deyiləm!

İkinci əyan: Sənin üçün təvafüt yoxdur!

Beşinci əyan: Xeyr, sənin üçün təvafüt yoxdur!

Üçüncü əyan: Ağzının sözünü danış!

Birinci əyan: Əbləh taifə!

Beşinci əyan: Əbləh sənsən!

Dördüncü əyan: SİZSİZ əbləh taifə!

İkinci əyan: SİZSİZ!

Birinci əyan: SİZSİZ!

Beşinci əyan: Sənsən!

Dördüncü əyan: Sənsən!

Səs-küy düşür:

Vəzir: Sakit! Əhalidən əvvəl siz şuriş salırsınız. Səbr ediniz, görək bu işin çarəsi nədir. Binəva Xurşid günüz axşama qədər yaş töküb ağlayır. Hər halda biz hələ bir neçə gün səbr edək, görək nə olur.

Musiqi. Nökər daxil olur.

Nökər: Xurşid banu izn istəyir!

Vəzir: Buyursun, buyursun!

Musiqi. Xurşid daxil olur.

Xurşid (müxalif):

Gün keçib, aylar dolandı, padşahim gəlmədi,
Atəşi-hicrə tənim yandı da, şahim gəlmədi,
Gözləməkdən yolunu qan ağlayır bu gözlərim,
Düşməni oldumu mənə bu xeyirxahım gəlmədi!

Qəlbimə düşmüşdü əvvəl vahimə kim, bu səfər
Padşahın canına haşa yetirməzmi xətər!
Altı ay keçdi o gündən, gəlmədi heç bir xəbər,
Noldu ki, yarəb, mənim dadü pənahım gəlmədi.

Musiqi: təsnif başı

Vəzir və əyanlar (təsnif):

Xurşid nəyə lazım bunca cəfa; (2 dəfə)
Səbr et, bala, bala, sən cəzə-fəzə eyləmə! (2 dəfə)

Musiqi

Xurşid (mənsuriyyə):

Gecələr sabaha tək yatmam yataqda, ağlaram,
Ah edib, nalə qılıb, öz sinəmi mən dağlaram,
Sən tək gedərkən yalvarırdım, ey şahım, apar məni,
Ta xətər vaxtında qalxan eyliyim mən sinəmi

Vəzir (çahargah):

Ahü nalə fayda verməz, əbəsdür göz yaşı,
Hər işə tədbir lazımdır, görək bu müşkülü

Həll üçün bir neçə gün səbr eyləyək.

Əyanlar: Şübhəsizdir ki, gərək səbr eyləyək!

Vəzir: Xurşid, sən get bir qədər istirahət elə. Qorxma sənın duan şahın üstündədir. (Xurşid gedir) Siz hər gün burada hazır olarsınız, hər halda ehtiyatı əldən buraxmaq olmaz, amma bu barədə camaat heç bir söz bilməsin. Əgər beş günə qədər şah gəldi, gəldi və ilə gəlməsə..

Nökər (daxil olur): Vəzir sağ olsun, bir nəfər Şirazdan gəlib sizi görmək istəyir.

Hamı: Aha!

Vəzir: Yəqin bu şəxsi padşah göndəribdir. İlahi sənə şükr! Siz gediniz o biri otaqda gözləyiniz.

Musiqi. Əyanlar çıxırlar, Məstavər daxil olur, qoltuğunda bükülü keçə var.

Vəzir (rast): Söylə görək mətləbin nədir?

Məstavər: Şiraz şəhərində bir dərviş bu keçəni toxuyub, sizin hüzurunuza göndəribdir.

Vəzir (kənara): Ah, şahın keçəsidir, mən tanıdım! (Ona). Xob, keçə qalsın burda, sən çıx get. (kənara) Gedim Xurşidə müjdə verim (gedir).

Məstavər (öz-özünə acıqla): Gedim? Bəs pul, bəs pul?

Təsnif

Aldatdı məni mühil dərviş,
Göndərdi məni sərayi şahə.
Pul vermədilər, pis oldu bu iş;
Sərf oldu bu qədər vəqt rahə,
Gör mən sənə neylərəm, a dərviş!
Durmam, gəlirəm sənə cəzaçün;
Gələcək sənə öylə sancaram niş,
Ta xalq tamam vəhşətə gəlsin!

Musiqi. Gedir

Musiqi. Vəzir və Xurşid banu bir tərəfdən, əyanlar dəxi o biri tərəfdən gəlir.

Vəzir (şikəsteyi-fars):

Müjdə olsun sənə, Xurşid, yarından xəbərim var.
Sağ səlamət o şəhinşah, yanından xəbərim var.
(Rasta enir)

Gör, budur, naməsidir padşahın, bu keçə,
Bunda çəkmiş, gəl-gəl etmiş, nişanından xəbər var.
Xurşid keçəni görcək ağlayır və keçəni öpür.

Xurşid: Bu gecə bir yuxu görmüşəm, sizə nəql eyləyim!

Hamı: Söylə, söylə (qulaq asırlar).

Musiqi

Xurşid

Gecə olcaq başlamışdım mən ahi, (musiqi)
Yuxu tutdu, gördüm onda mən şahı, (musiqi)
İtiribdir nə isə şahim rahi, (musiqi)
Məni görcək söylədi: gəl-gəl-gəl-gəl!
Xurşid, gəl, tez-tez gəl, hey!

Musiqi

Baxıb gördüm, şahım düşdü bir çahə (musiqi)
Belə baxdım, heyran qaldım dəstgahə (musiqi)
Yüürüb tez çahə, baxdım mən şahə, (musiqi)
Məni görcək söylədi: gəl-gəl-gəl-gəl!
Xurşid, gəl, tez-tez gəl hey!..

Musiqi

Dedi: Əl ver, Xurşid, məni azad et, (musiqi)
Köməyə çağır tez xalqı, fəryad et (musiqi)
Əlimi atdım, mən şahdan yapışdım, (musiqi)
Quyudan çıxcaq söylədi: gəl-gəl-gəl!
Xurşid, gəl, tez-tez gəl, hey!..
Hey gəl, Tez gəl-gəl!..

Musiqi

Vəzir (çahargah): Xeyir olsun, çox gözəl yuxudur.

Hamı: Xeyir olsun, çox xeyir olsun!

Xurşid: Fikrimə bir şey gəlir...

Vəzir: Nə var ki?

Xurşid: Bu keçəni göndərməkdə şahın fikri nə imiş?

Vəzir: Şübhəsizdir ki, özündən xəbər verir.

Xurşid: Yox-yox, mənim fikrimə başqa şey gəlir.

Hamı: Nə var ki?

Xurşid: Bəlkə padşah bir təhlükə içindədir və bu keçəni göndərməkdə bizə xəbər verir.

Vəzir: Yox!.. (Fikir edir.) Amma ola bilər. Keçəni gətirən necə oldu?

Nökər: Çıxdı getdi!

Xurşid: Ah bu saat onu geri qaytarın!

Vəzir: Doğrudur, onu geri döndərmək lazımdır! Görək şah nərədədir!

Nökər gedir.

Birinci əyan: Xurşidin sözü mənim ağıma batır.

İkinci əyan: Doğrudan da, şah təhlükədə ola bilər.

Üçüncü əyan: Nə eyləməli, əlac nədir?

Nökər (daxil olur): O adam Şiraza yola düşübdür. İstəsəniz dalınca gedək.

Xurşid: Yox-yox, vəzir qoşun götürüb, qarabaqara onun dalınca getməlidir.

Vəzir: Mən də o fikirdəyəm. Öylə isə vaxtı itirmək lazım deyildir. Gedək. (Bir əyana). Əmr et qoşun hazır olsun. Biz hamımız, Xurşid dəxi bizim ilə bərabər, o adamın dalınca yavaş-yavaş, qarabaqara gedək, görək o hara gedir; sözün doğrusu, onun sifəti mənim xoşuma gəlmədi, cəllada bənzər bir adamdır.

Hamı: (bir yerdə-təsnif)

Yavaş-yavaş gedək görək bu şəxs kimdir nə nəçidir!

Şah Abbasi neredə görüb, bəlkə bu bir quldur, ya düzddürmü?

Musiqi

Allah göstərməsin, şahımda xətər olar. (2 dəfə)

Şah Abbasi, Şah Abbasi dövlət puç olar. (2 dəfə)

Yavaş-yavaş gedək görək bu şəxs kimdir və nəçidir!

Şah Abbasi neredə görüb, bəlkə bu bir quldur, və ya düzddür, a!..?

Tez gedək. (Gedirlər).

Pərdə

İkinci Şəkil.

Yenə haman zirzəmidə vəqə olur. Məhbuslar və Şah Abbas bidamaq oturubdurlar. Mükəddimədən sonra pərdə qalxır.

Şah Abbas (kurd-şiraz):

Düşüb iraq yardan, oldum bəlayi-hicrə düçar!
Görüb o zülmü ki, aşıqlər üzrə yağdırır girdar.
Cəzavü tənbehə layiq olan şəxsə həbs bari-kiran,
Günah-cürmdən azad olana gör nədir bu rəftar?!

Sərayi-şahda məskun, bütün cahana amirkən,
Şəhin məkani bu zindan və amiri-xunxar.
Gecə yatıb da yuxumda görüm ol məhi-xurşidi,
Üzündə zülfi-pərişan, ahüzar edib ağlar.

Nədir əlaci bu dərдин, ey xudayi-ləmyəzəli,
Tükətdi ömrümü zindan, yox oldu səbrü qərar.
Olarımı bir o gün allah ki, azad olam, yoxsa
Yazıb qəza mənə böylə bu zindanda qəbrü məzar.

Musiqi

Məhbuslar (təsnif):

Bizi burdan azad eylə, ey dərviş!
Bizi burdan azad eylə, ey dərviş!
Çağır allah fəryad eylə, ey dərviş!
Çağır allah fəryad eylə, ey dərviş!
Səni allah, imdad eylə, ey dərviş!
Səni allah, imdad eylə, ey dərviş!
Çağır allah fəryad eylə, ey dərviş!
Çağır allah fəryad eylə, ey dərviş!

Birinci məhbus (şur): Allahın adı altında Şah Abbas bizim bu halımızı bilmış ola idi; yəqin ki, ədalət-pənah bu zülmü kökündən rəf edərdi.

İkinci məhbus: Ah, yazıq, bu saat Şah Abbas öz sarayında gözəl-göyçək hərəmləri ilə eyş-işrətə məşğuldur; bu cür nadidə zülm, yatsa da onun yuxusuna girməz.

Üçüncü məhbus: Vallah, deyilər ki, Şah Abbas çox vaxt dərviş libası geyib, şəhərbəşəhər gəzir ki, bir yerdə rəiyyətə zülm görmüş olsa, haman dəm rəf etsin.

Dördüncü məhbus: Doğrudur by söz, əmma, heyf ki, Şah Abbas zülmü yerin üstündə axtarır, altına girmir ki, biz yazıqları görsün.

Beşinci məhbus: Ağa dərviş, bəlkə sən Şah Abbasi görmüş olasan, çünki çox vəqt dərviş dərvişə düçar olar.

Şah: Mən heç vaxt ona düçar olmamışam!

Musiqi. Məhbuslar bikiş olub, başlarını dizləri arasında gizlədirlər.

Şah (simayi-şəms):

Bunların bu sözləri yandırdı, yaxdı canımı;

Zərbə vurdu başıma, etdi pərişan halımı.

(Ürəyindən tutur)

Sakit ol, ey qəlb, çırpınma alışmış sinədə,

Ya gerek azad edim mən bunları, ya kim töküm öz qanımı.

Musiqi

Gər vəzirim yetməsə bu vətədə imdadıma,

Mən özüm çarə qılıb, cəng eylərəm cəllad ilə;

Çağırıb allahı, nəre cəkib fəryad ilə,

Böylə göstərrəm hünər, layiq olar öz adıma.

Musiqi

Əldə heç bir yaraq, ya ki, silahım yox isə,

Gəlməyir bu zindan içrə heç bir ümidim bir kəsə;

Lakin ol haqqü ədalət məndədir, bunlar isə

Düşməni məğlub üçün, billah, yetər fəryadıma.

Musiqi. Məhbuslar qorxu ilə başlarını qalxırırlar.

Məhbuslar (qorxu ilə): Diyəsən gəlir... gəlir...

Bir-birlərinə qısılırlar. Məstavər daxil olub, qeyz ilə əllərini qoynuna qoyub, şaha baxır.

Məstavər (acıqla):

Məni aldatdın, məni aldatdın,

Məni aldatdın, oh!... (Xəncərini çəkir).

Musiqi

İrəli dur!

Musiqi

İrəli dur!

Musiqi

Aldın möhlət, göndərdin şahın sarayına,

Aldatdın dərviş məni sən!

Öldürəm indi səni mən, öldürəm səni mən!
Məni aldatdın, məni aldatdın, məni aldatdın!
Ox!.. (Musiqi). İrəli dur! (Musiqi). İrəli dur!

Musiqi. İstəyir həmlə etsin, Şah əlini qabağa uzadır.
Şah (bayatı-Şiraz)
Sən bədəfkar və xəbis cəllad isən,
Qorxmuram səndən, buyur meydana sən, a gəl!

Musiqi. Şah ilə Məstavər ötüşürlər. Şah onun xəncərini alıb, yerə atır. Məhbuslar qorxularından küncə qısırlılar. Məstavər cəld xəncərini yerdən götürüb, şahı vurmaq istərkən bu halda qapılar taybatay açılıb, Xurşid, vəzir, əyanlar və qoşun əhli içəri daxil olurlar və əhvalatı böylə gördükdə haman dəm Məstavəri tutub, qollarını bərk-bərk bağlayırlar. İş böylə ikən Şah Abbas ilə Xurşid qucaqlaşırırlar.

Vəzir (rast, Məstavərə): Bədbəxt nakəs, sən kimin üstə əl qalxırırsan?
Bilmirsənmi ki, bu, padşahi-cahan Şah Abbas cənnətməkandır?!

Bu halda məhbuslar yerə yığılıb, şahın ayağına sürünürlər.

Qoşun (qışqırır): Yaşasın padşah!

Şah (məhbuslara): Durun və indi bilin ki, Şah Abbas yerin üstündəki zülmü axtarıb tapan kimi, yerin altındakı zülmü də tapa bilir.

Məhbuslar: Padşah!.. Padşah!.. (Deyib, ağlamaq onları boğur, ağlayırlar.)

Qoşun: Yaşasın padşah!..

Şah: Xurşid, doğrudan da, mən xoşbəxtəm ki, sənə düçar oldum və yenə xoşbəxtəm ki, sənə məğruranə sözlərini qəbul edib, sənət öyrəndim; bir sənət ki, məni və vətən övladını bir nadidə və naşidə zülmdən xilas etdi. Görünür ki, mənim millətə olan məhəbbətim allaha xoş gəlibdir ki, səni mənə kömək göndəriblər. Bu gündən sonra belə sən, odunçunun qızı mən İran padşahına hərəmsən! Qoy valideynin fəxr etsin. Səni bütün hərəmlər içrə şahı-zənan etdim. Yaşasın Xurşid!..

Hamı: Yaşasın Xurşid Banu!..

Şah: Bu məluni(Məstavərə) aparıb, Şiraz əhlinin gözü qabağında dar ağacından asarsınız, qoy xunxar qatil öz cəzasına çatsın!

Hamı: Yaşasın padşah, yaşasın padşah!..

Mars

Allah səni yenə şad edə, şahım! (2 dəfə)
Millet səni yenə yad edə, şahım! (2 dəfə)
Ey padşah, sən vətəni et (2 dəfə)
Yad, vətəni, şad vətəni, yad vətəni et! (2 dəfə)
Şah, çox yaşa vətənə sən!
Qənimətsən vətənə sən, qənimətsən!
Millətə sən qənimətsən!
Millətə sən qənimətsən!

Pərdə